

SHAXSGA DOIR MA'LUMOTLAR TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIKNI BUZGANLIK
TUSHUNCHASI, BELGILARI

Xudayqulova Nodira Qo'ldoshjonovna
Toshkent davlat yuridik universiteti magistri

Annotatsiya: *Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik belgilari shaxsning shaxsiy ma'lumotlari bilan noto'g'ri muomalani o'z ichiga oladi. Bular quyidagilarni qamrab oladi: shaxsning roziligi yo'qligida shaxsiy ma'lumotlarni to'plash, saqlash, qayta ishlash yoki tarqatish; shaxsiy ma'lumotlarni qonunga zid ravishda olish, ulardan noto'g'ri foydalanish yoki ularni himoya qilmaslik; shaxsning shaxsiy ma'lumotlariga kirishga ruxsat bermaslik yoki uni tuzatish, bloklash yoki o'chirishni rad etish; shaxsiy ma'lumotlarni xavfsizlik choralari ko'rilmaganda qayta ishlash.*

Kalit so'zlar: *shaxsiy ma'lumotlar, shaxsga doir ma'lumotlar, qonunchilikning buzilishi, rozilik, himoya, kirishni rad etish, xavfsizlik choralari.*

CONCEPT OF PERSONAL DATA VIOLATION, SIGNS

Khudaykulova Nodira Kuldoshjonovna
Master's degree student of Tashkent State University of Law

Abstract: *Signs of violating data protection legislation related to personal data involve improper handling of an individual's personal information. This includes: collecting, storing, processing or disseminating personal data without the person's consent; unlawfully obtaining, misusing or failing to protect personal data; denying an individual access to their personal data or refusing to rectify, block or erase it; processing personal data without adequate security measures in place.*

Keywords: *personal data, data protection, violation of legislation, consent, protection, denial of access, security measures.*

KIRISH

Shaxsga doir ma'lumotlar zamonaviy jamiyatda nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan har kuni katta miqdordagi shaxsiy ma'lumotlar bilan ishlash amalga oshiriladi. Shaxsga doir ma'lumotlarni to'plash, saqlash va ular bilan ishlash axborot texnologiyalari rivojlangani sari yanada osonlashib bormoqda. Shuningdek, shaxsiy ma'lumotlardan noto'g'ri foydalanish va ularni himoya qilmaslik xavfi ham ortib bormoqda. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish fuqarolarning asosiy huquqlaridan biri bo'lib, bu qonunchilik tomonidan tartibga solinadi. Ammo, ayrim hollarda shaxsiy ma'lumotlar bilan ishlashda qonunchilik buzilishi mumkin. Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik belgilari shaxsning shaxsiy ma'lumotlari bilan noto'g'ri muomala qilinishini anglatadi.

Bu shaxslarning shaxsiy hayotiga noxolisona aralashuv va ularning huquqlarini buzishga olib kelishi mumkin. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalasi global miqyosda dolzarb muammoga aylanib bormoqda. Turli mamlakatlarda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi qonunlar va me'yoriy hujjatlar qabul qilinmoqda. Bunday qonunchilik shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish mexanizmlarini belgilaydi va qonunbuzarliklar uchun javobgarlikni nazarda tutadi. Ushbu mavzu shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzish belgilarini chuqur o'rganishni va tahlil qilishni nazarda tutadi. Shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy to'plash, ulardan noto'g'ri foydalanish va himoya qilmaslik holatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha samarali usullar va tavsiyalar ham taklif etiladi.

Metodologiya: 1. Mantiqiy tahlil. Mavzuning mazmunini chuqur tushunish va asosiy jihatlarini aniqlash uchun mantiqiy tahlil metodidan foydalandik. Shaxsga doir ma'lumotlar huquqini buzish belgilarini tahlil qildik. Qiyosiy tahlil. O'zbekiston qonunchiligi va xorijiy davlatlar qonunchiligidagi shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish normalarini qiyoslash va javobgarlik choralari taqqoslash uchun qiyosiy tahlil usulidan foydalandik. Induktiv va deduktiv xulosalar- mavzuning umumiy jihatlaridan xususiy masalalarni aniqlash va aksincha, xususiy holatlardan umumiy xulosalar chiqarish uchun induktiv va deduktiv usullardan foydalandik. An'anaviy fikrlash-mavzuni yoritishda an'anaviy fikrlash usulidan foydalangan holda, mantiqiy ketma-ketlikni saqlab, konsepsiyalarni izchil bayon etishga harakat qildik. Shuningdek, ma'lumotlarni aniq, tushunarli va uslubiy jihatdan ravon bayon etishga harakat qildim. Fikrlarni mantiqiy ravishda bog'lash va ketma-ketlikni saqlashga alohida e'tibor qaratdik.

Asosiy qism. Ma'lumotlar maxfiyligi nima? Ma'lumotlarning maxfiyligi odatda shaxsning o'zi haqidagi shaxsiy ma'lumotlar qachon, qanday va qay darajada boshqalar bilan baham ko'rilishini yoki ularga etkazilishini aniqlash qobiliyatini anglatadi. Bu shaxsiy ma'lumotlar shaxsning ismi, joylashuvi, aloqa ma'lumotlari yoki onlayn yoki real hayotdagi xatti-harakatlari bo'lishi mumkin. Kimdir odamlarni shaxsiy suhbatdan chetlatishni xohlashi kabi, ko'plab onlayn foydalanuvchilar shaxsiy ma'lumotlar yig'ishning ayrim turlarini nazorat qilishni yoki oldini olishni xohlashadi.

Yillar davomida Internetdan foydalanish ortib borayotgani sababli, ma'lumotlar maxfiyligining ahamiyati ham ortib bormoqda. Veb-saytlar, ilovalar va ijtimoiy media platformalari ko'pincha xizmatlarni taqdim etish uchun foydalanuvchilar haqidagi shaxsiy ma'lumotlarni to'plashi va saqlashi kerak. Biroq, ba'zi ilovalar va platformalar foydalanuvchilarning ma'lumotlarni to'plash va ishlatish bo'yicha kutganlaridan oshib ketishi mumkin, bu esa foydalanuvchilarga o'zlari tushunganidan kamroq maxfiylikni qoldiradi. Boshqa ilovalar va platformalar o'zlari to'plagan ma'lumotlar atrofida tegishli himoya choralari qo'llamasligi mumkin, bu esa foydalanuvchi maxfiyligini xavf ostiga qo'yadigan ma'lumotlar buzilishiga olib kelishi mumkin.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev shaxsga oid ma'lumotlar to'g'risida o'z nutqida: "Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalasi bugungi kunda juda muhim

ahamiyat kasb etmoqda. Bu borada qonunchilikni takomillashtirish va zamonaviy mexanizmlarni joriy etish zarur. Fuqarolarimizning shaxsiy ma'lumotlari xavfsizligini ta'minlash davlatimizning ustuvor vazifalaridan biridir.”(1)

“Har qanday fuqaro o'z shaxsiy ma'lumotlariga erkin kirishi va ularni nazorat qilishi kerak. Shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy to'plash, ulardan noto'g'ri foydalanish holatlari qonun bilan qat'iy jazolanishi lozim. Shaxsiy ma'lumotlar fuqarolarning muhim huquqlaridan biri.”(2) “Raqamli iqtisodiyot rivojlanishi bilan shaxsiy ma'lumotlar masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda fuqarolarimizning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishning samarali tizimini yaratish zarur. Shaxsiy ma'lumotlar qonunchiligini buzish holatlari qat'iy nazorat qilinishi kerak.” O'zbekiston Respublikasi Prezidenti shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishning muhimligini ta'kidlab, bu boradagi qonunchilikni takomillashtirish va zamonaviy mexanizmlarni joriy etish zarurligini qayd etmoqda.(3)

Shaxsga doir ma'lumotlar – inson haqidagi har qanday ma'lumotdan iboratdir. Shaxsga doir ma'lumotlar uch turga:

birinchidan, umumiy ma'lumotlar;

ikkinchidan, maxsus ma'lumotlar;

uchinchidan, biometrik ma'lumotlarga bo'linadi.

Umumiy ma'lumotlar qatoriga insonning ism-familiyasi, pasporti va boshqa shaxsiy hujjatlaridagi qaydlar, tug'ilgan sanasi va joyi, e-mail manzili, yashash, o'qish va ishlash joylari, oilaviy, ijtimoiy va mulkiy holati, qayerda ta'lim olgani, qaysi kasb egasi ekani, daromadi qanchaligi kabi ma'lumotlar kiradi.

Telefon raqamlari faqat egasining ism-familiyasi bilan birga qayd etilgan hollardagina shaxsga doir ma'lumotlar toifasiga kiradi.

Transport vositasining davlat raqami, kommunal-turarjoy xo'jaligining hisob raqami kabilar shaxsga doir ma'lumot hisoblanmaydi. Chunki ulardan birinchisi bevosita avtomobilga tegishli bo'lsa, ikkinchisi uy-joyga taalluqlidir.

Maxsus ma'lumotlar deganda, shaxsning irqiy va milliy mansubligi, siyosiy, diniy va falsafiy qarashlari, sog'ligining holati, shuningdek, maishiy hayoti bilan bog'liq ma'lumotlar tushuniladi.

Biometrik ma'lumotlar – insonning shaxsini aniqlash imkonini beradigan fiziologik va biologik xususiyatga ega shaxsiy ma'lumotlardir. Masalan, shaxsning DNKsi, ovozi, ko'z qorachig'i, barmoq izlari, yuz qiyofasi, bo'yi, vazni bilan bog'liq ma'lumotlar shular jumlasiga kiradi.(4)

Nima uchun ma'lumotlar maxfiyligi muhim? Ko'pgina yurisdiksiyalarda shaxsiy daxlsizlik asosiy inson huquqi hisoblanadi va bu huquqni himoya qilish uchun ma'lumotlarni himoya qilish qonunlari mavjud. Ma'lumotlarning maxfiyligi ham muhimdir, chunki odamlar onlayn rejimda ishlashga tayyor bo'lishlari uchun ular shaxsiy ma'lumotlariga ehtiyotkorlik bilan ishlov berilishiga ishonishlari kerak. Tashkilotlar o'z mijozlari va foydalanuvchilariga shaxsiy ma'lumotlariga ishonishlari mumkinligini ko'rsatish uchun ma'lumotlarni himoya qilish usullaridan foydalanadilar. Shaxsiy ma'lumotlar maxfiy saqlanmagan bo'lsa yoki odamlar o'z ma'lumotlaridan

qanday foydalanishni nazorat qilish imkoniga ega bo'lmasa, ular turli yo'llar bilan suiiste'mol qilinishi mumkin: Jinoyatchilar shaxsiy ma'lumotlardan foydalanuvchilarni aldash yoki bezovta qilish uchun foydalanishi mumkin. Tashkilotlar shaxsiy ma'lumotlarni reklama beruvchilarga yoki boshqa tashqi tomonlarga foydalanuvchi roziligisiz sotishi mumkin, bu esa foydalanuvchilarning nomaqbul marketing yoki reklama olishiga olib kelishi mumkin. Shaxsning faoliyati kuzatilsa va kuzatilsa, bu uning o'z fikrini erkin ifoda etish qobiliyatini cheklashi mumkin, ayniqsa repressiv hukumatlar sharoitida. Jismoniy shaxslar uchun bu natijalarning har biri zararli bo'lishi mumkin. Biznes uchun bu oqibatlar ularning obro'siga tuzatib bo'lmaydigan darajada zarar etkazishi, shuningdek, jarimalar, sanksiyalar va boshqa huquqiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Shaxsiy daxlsizlikning haqiqiy oqibatlariga qo'shimcha ravishda, ko'plab odamlar va mamlakatlar shaxsiy daxlsizlik o'ziga xos ahamiyatga ega, deb hisoblaydilar: shaxsiy daxlsizlik so'z erkinligi kabi erkin jamiyat uchun asosiy inson huquqidir.(5)

Subyektning roziligi bilan erkin foydalanilishi mumkin bo'lgan yoki maxfiylikka rioya etishga doir talablar tatbiq etilmaydigan shaxsga doir ma'lumotlar hamma foydalanishi mumkin bo'lgan shaxsga doir ma'lumotlardir. Aholini axborot bilan ta'minlash maqsadida shaxsga doir ma'lumotlarning hamma foydalanishi mumkin bo'lgan manbalari (shu jumladan biografik ma'lumotnomalar, telefon, manzil kitoblari, hamma foydalanishi mumkin bo'lgan elektron axborot resurslari) yaratilishi mumkin. Shaxsga doir ma'lumotlarning hamma foydalanishi mumkin bo'lgan manbalariga subyektning yozma roziligi bilan uning familiyasi, ismi, otasining ismi, tug'ilgan yili va joyi, manzili, abonent raqami, kasbi to'g'risidagi ma'lumotlar hamda subyekt tomonidan ma'lum qilinadigan boshqa shaxsga doir ma'lumotlar kiritilishi mumkin. Subyekt haqidagi ma'lumotlar shaxsga doir ma'lumotlarning murojaatiga ko'ra, rozilik qanday shaklda berilgan bo'lsa, shunday shaklda yoki yozma shaklda, shu elektron hujjat tarzida, vakolatli davlat organining yoki sudning qaroriga ko'ra chiqarilishi mumkin.(6)

Edvard Snouden, sobiq Milliy xavfsizlik agentligi (NSA) xodimi: "Shaxsiy ma'lumotlar boshqalar tomonidan qo'lga kiritilganda va noqonuniy ravishda foydalanilganda, bu odamlarning xavfsizligiga jiddiy tahdid soladi. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va fuqarolarning xususiy hayotini hurmat qilish davlatlarning bosh vazifasi bo'lishi kerak."

Tim Kuk, Apple kompaniyasi rahbari: "Shaxsiy ma'lumotlar insonning eng qimmatli mulkidir. Shaxsiy ma'lumotlarni to'plash va ulardan foydalanishning har qanday usuli odamlarning xususiy hayotiga bevosita aralashuvdir. Bizning vazifamiz odamlarga o'z ma'lumotlarini nazorat qilish imkoniyatini berish kerak." Maks Shrems, YEI fuqarosi va shaxsiy ma'lumotlar huquqi sohasidagi faol ishtirokchi: "Shaxsiy ma'lumotlar bizning virtual shaxsimizdir. Qonunchilikni buzish esa bu shaxsimizga tajovuz qilishdir. Shaxsiy ma'lumotlarni muhofaza qilish inson huquqlarini himoya qilishning asosiy yo'nalishlaridan biridir." Edvard Snouden, Tim Kuk va Maks Shrems kabi mashhur shaxslar shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishning muhimligini ta'kidlab,

shaxsiy ma'lumotlar huquqini buzish inson huquqlariga tajovuzni anglatishini aytadilar.

Foydalanuvchilar o'zlarining onlayn maxfiylikni himoya qilishda qanday qiyinchiliklarga duch kelishadi? Onlayn kuzatuv: Foydalanuvchi xatti-harakatlari muntazam ravishda onlayn tarzda kuzatiladi. Cookie-fayllar ko'pincha foydalanuvchi faoliyatini yozib oladi va ko'pchilik mamlakatlar veb-saytlardan foydalanuvchilarni cookie-fayllardan foydalanish haqida ogohlantirishni talab qilsa-da, foydalanuvchilar cookie-fayllar ularning faoliyatini qay darajada qayd etayotganidan bexabar bo'lishlari mumkin. Ma'lumotlar nazoratini yo'qotish: Umumiy foydalanishdagi juda ko'p onlayn xizmatlar tufayli, odamlar o'zlarining ma'lumotlari ular onlayn aloqada bo'lgan veb-saytlardan tashqari qanday almashilayotganidan bexabar bo'lishi mumkin va ular o'z ma'lumotlariga nima bo'lishi haqida so'z yurita olmasligi mumkin. Shaffoflikning yo'qligi: veb-ilovalardan foydalanish uchun foydalanuvchilar odatda o'zlarining ismlari, elektron pochталari, telefon raqamlari yoki joylashuvi kabi shaxsiy ma'lumotlarni taqdim etishlari kerak; shu bilan birga, ushbu ilovalar bilan bog'liq maxfiylik siyosatlari zich va tushunish qiyin bo'lishi mumkin. Ijtimoiy media: Ijtimoiy media platformalaridan foydalangan holda onlaynda kimnidir topish har qachongidan ham osonroq va ijtimoiy media xabarlarini foydalanuvchilar tushunganidan ko'ra ko'proq shaxsiy ma'lumotlarni oshkor qilishi mumkin. Bundan tashqari, ijtimoiy media platformalari ko'pincha foydalanuvchilar bilganidan ko'ra ko'proq ma'lumot to'playdi. Kiber jinoyat: Ko'pgina tajovuzkorlar firibgarlik qilish, xavfsiz tizimlarni buzish yoki er osti bozorlarida ma'lumotlardan zararli maqsadlarda foydalanadigan tomonlarga sotish uchun foydalanuvchi ma'lumotlarini o'g'irlashga harakat qilishadi. Ba'zi tajovuzkorlar foydalanuvchilarni shaxsiy ma'lumotlarni oshkor qilish uchun aldashga urinish uchun fishing hujumlaridan foydalanadilar; boshqalar shaxsiy ma'lumotlarni o'z ichiga olgan kompaniyalarning ichki tizimlarini buzishga urinishadi.

O'zbekiston Respublikasining "Jismoniy va yuridik shaxslarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish to'g'risida"gi qonuniga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik uchun quyidagi javobgarlik choralari nazarda tutilgan: Ma'muriy javobgarlik: Shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy yig'ish, saqlash, foydalanish yoki tarqatish - jismoniy shaxslarga eng kam oylik ish haqining 20 barobarigacha, mansabdor shaxslarga esa 50 barobarigacha miqdorda jarima solinadi. Shaxsiy ma'lumotlarni ximoya qilish majburiyatlarini bajarmaslik - jismoniy shaxslarga 10 baravarigacha, yuridik shaxslarga esa 100 baravarigacha miqdorda jarima solinadi. Jinoiy javobgarlik: Shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy ravishda olish, saqlash, foydalanish, tarqatish yoki ularga kirish - jismoniy shaxslar uchun 3 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. Shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy ravishda tarqatish, ulardan foydalanish, ularga kirish yoki ularni yo'q qilish - 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Fuqarolik-huquqiy javobgarlik: Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik oqibatida yetkazilgan zararining o'rnini qoplashi shart. Jabrlanuvchi shaxs sudga murojaat qilib moddiy va ma'naviy zararlarning o'rnini

qoplatishni talab qilishga haqli. Javobgarlik choralarining qo'llanilishi shaxsiy ma'lumotlarning turi, nima maqsadda foydalanilganligi, qonunbuzarlik oqibatlariga bog'liq. Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish zarurati va qonunbuzarliklarga yo'l qo'ymaslik barcha subyektlar zimmasidagi majburiyatdir.

Yevropa Ittifoqi (YEI): YEI Umumiy ma'lumotlarni himoya qilish qoidalari (GDPR)ga ko'ra, shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy ravishda qayta ishlash yoki yo'qotish uchun yuridik shaxslarga 20 mln yevrogacha yoki yillik aylanmasining 4 foizigacha jarima belgilanishi mumkin. Bundan tashqari, javobgar shaxslar jinoiy javobgarlikka ham tortilishi mumkin. Aqshda federal va shtat qonunchiligi shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishni nazarda tutadi. Masalan, Xususiy hayot qonuni (CCPA)ga ko'ra, shaxsiy ma'lumotlardan noto'g'ri foydalanganlik uchun jarima miqdori \$7,500 dan \$7,500,000 gacha bo'lishi mumkin. Ayrim holatlarda jinoiy javobgarlik ham tatbiq etilishi mumkin. Buyuk Britaniya: Qirollik Ma'lumotlarni himoya qilish aktiga ko'ra, tashkilot shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy ravishda oshkor qilgan taqdirda 500,000 funt miqdorida jarimaga tortilishi mumkin. Ayrim holatlarda mansabdor shaxslar sudlanishi va 2 yilgacha ozodlikdan mahrum qilinishi mumkin. Javobgarlik choralari mamlakatlar o'rtasida farq qiladi, ammo asosiy tamoyil shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy ravishda yig'ish, qayta ishlash yoki oshkor qilish jiddiy huquqbuzarlik hisoblanishi va moliyaviy va jinoiy jazolarga olib kelishidir. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish alohida e'tibor qaratilayotgan muhim masalalardan biridir.(7)

Xulosa. Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish masalasi zamonaviy raqamli jamiyatda juda muhim ahamiyatga ega. Shaxsiy ma'lumotlar fuqarolarning asosiy huquqlaridan biri hisoblanadi va ulardan foydalanish qonunchilikka muvofiq bo'lishi lozim. Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzishga quyidagilar kiradi: shaxsiy ma'lumotlarni roziligisiz to'plash, saqlash, qayta ishlash va tarqatish; shaxsiy ma'lumotlarni qonunga zid ravishda olish, ulardan noto'g'ri foydalanish yoki himoya qilmaslik; shaxsiy ma'lumotlarga kirish huquqini rad etish yoki ularni o'zgartirish, bloklash yoki o'chirishga yo'l qo'ymaslik; xavfsizlik choralari ko'rilmagan holda shaxsiy ma'lumotlarni qayta ishlash. Ko'pgina xorijiy davlatlar va xalqaro tashkilotlar shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi qonunlarni qabul qilgan. Bunday qonunlar shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish mexanizmlarini belgilaydi va qonunbuzarliklar uchun javobgarlik choralarini nazarda tutadi. Javobgarlik ma'muriy, jinoiy va fuqarolik-huquqiy javobgarlik shakllarida bo'lishi mumkin. O'zbekistonda ham shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qonunchilik mavjud bo'lib, u shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish majburiyatlarini belgilaydi va qonunbuzarliklar uchun javobgarlik choralarini nazarda tutadi. Shuningdek, davlat rahbariyati shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishning muhimligini ta'kidlagan. Shunday qilib, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish har bir shaxs, korxonalar va davlat zimmasidagi muhim vazifa hisoblanadi. Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik belgilarini aniqlash va ularga qarshi kurashish shaxsiy hayotga hurmatni ta'minlaydi.

REFERENCES:

1. <https://president.uz/uz/lists/view/5034>
(Президент Администрациясининг расмий веб-сайти)
2. <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-prezidenti-shavkat-mirziyoev-shaxsiy-malumotlarni-himoya-qilish-borasidagi-fikrlari> (Хабар сайтнинг мақоласи)
3. <https://www.gazeta.uz/oz/2022/01/19/open-data/> ("Газета.уз" нашрининг мақоласи)
4. <https://old.sud.uz/1002-4/> , <https://press.gov.uz>
5. Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida, O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 02.07.2019 yildagi O'RQ-547-son, 29-modda.
6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>
(Европа Иттифоқи Расмий нашрлари порталидаги GDPR матни)
7. <https://www.dlapiperpolicyhub.com/find-out-more/>
(DLA Пайпер қонунчилик фирмасининг глобал қонунчилик портали)
8. https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/international_standards.html (БМТ Наркотик ва жиноятчилик қонунчилиги обзори)